

Univerzita Karlova v Praze
Matematicko-fyzikální fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Richard Eliáš

Vizualizace sekundární struktury RNA s využitím existujících struktur

Katedra softwarového inženýrství

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. David Hoksza, Ph.D.

Studijní program: Informatika

Studijní obor: Obecná informatika

Praha 2016

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval(a) samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Beru na vědomí, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorského zákona v platném znění, zejména skutečnost, že Univerzita Karlova v Praze má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle §60 odst. 1 autorského zákona.

V dne

Podpis autora

Název práce: Vizualizace sekundární struktury RNA s využitím existujících struktur

Autor: Richard Eliáš

Katedra: Katedra softwarového inženýrství

Vedoucí bakalářské práce: RNDr. David Hoksza, Ph.D., Katedra softwarového inženýrství

Abstrakt: Abstrakt .. TODO

Klíčová slova: TODO klíčová slova

Title: RNA secondary structure visualization using existing structures

Author: Richard Eliáš

Department: Department of Software Engineering

Supervisor: RNDr. David Hoksza, Ph.D., Department of Software Engineering

Abstract: RNA secondary structure data, both experimental and predicted, are becoming increasingly available which is reflected in the increased demand for tools enabling their analysis. The common first step in the analysis of RNA molecules is visual inspection of their secondary structure. In order to correctly lay out an RNA structure, the notion of optimal layout is required. However, optimal layout of RNA structure has never been formalized and is largely habitual. To tackle this problem we propose an algorithm capable of visualizing an RNA structure using a related structure with a well-defined layout. The algorithm first converts both structures into a tree representation and then uses tree-edit distance algorithm to find out the minimum number of tree edit operations to convert one structure into the other. We couple each tree edit operation with a layout modification operation which is then used to gradually transform the known layout into the target one. The optimality of tree edit distance algorithm causes that the common motives are retained and the regions which differ in both the structures are taken care of. Visual inspection and planarity evaluation reveals that the algorithm is able to give good layouts even for relatively distant structures while keeping the layout planar. The new method is well suited for situations when one needs to visualize a structure for with a homologous structure with a good visualization is already available. ii

Keywords: RNA secondary structure, visualization, homology

Poděkování.

Obsah

Úvod	3
1 Úvod do štúdia štruktúry RNA	4
1.1 Co je RNA	4
1.2 Sekundarna štruktúra rRNA + konzervovanosť	4
1.2.1 Motívy	5
1.3 Reprezentácia sekundárnej štruktúry	6
1.4 RNA stromy	7
2 Úvod do štúdia štruktúry RNA	8
2.1 Co je RNA	8
2.2 Sekundarna štruktúra rRNA + konzervovanosť	8
2.2.1 Motívy	9
3 Tree-edit-distance algoritmus	11
3.1 Hlavná myšlienka TED-u	11
3.2 Značenie	11
3.3 Algoritmy dynamického programovania	12
3.3.1 RTED	12
3.4 Mapovanie medzi stromami	17
4 Kreslenie molekuly	20
4.1 Štruktúry RNA	20
4.2 Algoritmus	21
4.2.1 Normalizácia vzdialeností v báзовých pároch a vyrovna- vanie stemov	21
4.2.2 Operácie na stromoch	21
4.2.3 Vkládanie nového vrcholu do stromu	22
4.2.4 Modifikácia multibrach loop	22
4.2.5 Mazanie vrcholu zo stromu	22
5 Traveler	23
6 Návod k sazbě	24
6.1 Úprava práce	24
6.2 Jednoduché příklady	24
6.3 Matematické vzorce a výrazy	25
6.4 Definice, věty, důkazy,	26
7 Odkazy na literaturu	28
7.1 Několik ukázek	28
8 Tabulky, obrázky, programy	29
8.1 Tabulky	29
8.2 Obrázky	30
8.3 Programy	30

Závěr	35
Seznam použité literatury	36
Zoznam obrázkov	38
Zoznam tabuliek	39
Seznam použitých zkratk	40
Přílohy	41

Úvod

Následuje několik ukázkových kapitol, které doporučují, jak by se měla bakalářská práce sázet. Primárně popisují použití T_EXové šablony, ale obecné rady poslouží dobře i uživatelům jiných systémů.

1. Uvod do štúdia štruktúry RNA

Na začiatku práce stručne zoznámime čitateľa s pojmy, ktoré sú RNA a jej štruktúrou súvisia.

1.1 Co je RNA

Ribonukleonová kyselina, RNA, je nukleonová kyselina zložená z nukleotidov adenín (A), uracyl (U), cytozín (C) a guanín (G).

RNA patrí medzi jednovláknové molekuly. V snahe minimalizovať voľnú energiu molekuly sa paruje sama na seba. V tomto hrajú rolu pritazlivé sily - vodíkové väzby. Nukleotidy majú vzajomnú preferenciu, čo znamená, že väzby vznikajú najčastejšie medzi bazami A - U a C - G.

Štruktúru nukleových kyselín môžeme chápať podľa stupňa zjednodušenia

- Primárna štruktúra - je určená poradím jednotlivých nukleotidov do polynukleotidového reťazca
- Sekundárna štruktúra - je daná parovaním medzi bazami molekuly
- Terciárna štruktúra - priestorové usporiadanie molekuly

DNA je dvojvláknová molekula, u ktorej spojenie medzi vláknami sa realizuje na princípe komplementarity. Naopak, RNA je iba jednovláknová molekula a v snahe minimalizovať voľnú energiu molekuly sa paruje sama na seba. V tomto hrajú rolu pritazlivé sily medzi bazami.

V práci budeme štruktúrou myslieť práve sekundárnu štruktúru RNA, ak nebude povedané inak.

Az donedávna sa myslelo, že funkcia RNA je obmedzená na prenos genetickej informácie z DNA v jadre bunky do ribozómu. Napríklad pri tvorbe bielkovín (mRNA), alebo transportérov aminokyselín v ribozóme bunky (tRNA). Avšak existuje mnoho ďalších, od relatívne malých molekúl tvorených desiatkami baz, ktoré pomáhajú pri expresii genov (miRNA, siRNA, tmRNA a ďalšie), až po veľké, tvorené tisíckami nukleotidov (rRNA).

1.2 Sekundárna štruktúra rRNA + konzervovanosť

Ako hlavný objekt záujmu sme si spomedzi všetkých druhov RNA vybrali práve ribozomálnu, najmä kvôli jej veľkosti a tomu, že existujúcim nástrojom práve veľkosť robí najväčšie problémy pri vizualizácii.

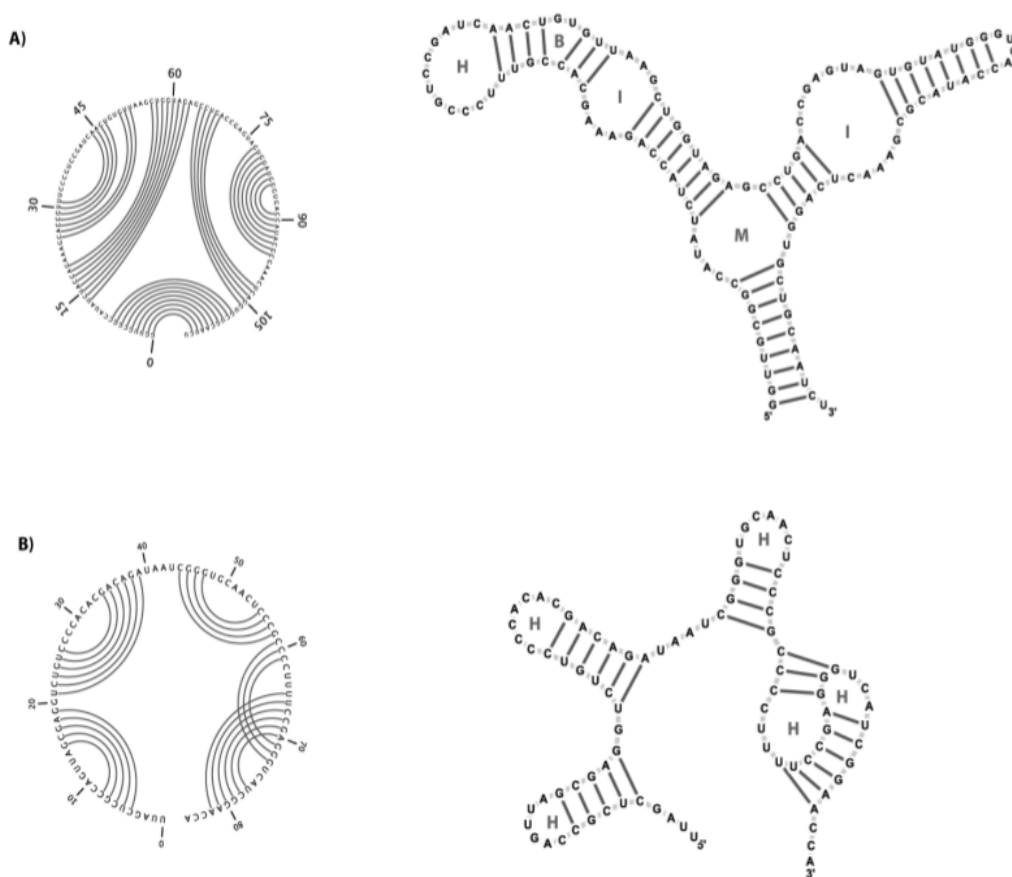
Definícia 1 (Primárna štruktúra RNA). *Nech Σ je abeceda $\{A, C, G, U\}$. Potom slovo $W \in \Sigma^n$ nad touto abecedou je sekvencia nukleotidov (baz) RNA.*

Jednotlivé nukleotidy sekvencie RNA budeme, ak bude jasné o čo ide, označovať priamo poradovým číslom, teda i bude označovať nukleotid W_i , resp. $W[i]$.

Definícia 2 (Sekundarna struktúra RNA). *Nech W je sekvencia podľa definície 4 dĺžky n . Sekundárnou štruktúrou označíme množinu \mathbb{S} parov nukleotidov (i, j) takých, že pre dva pary (i, j) a $(k, l) \in \mathbb{S}$ (bez ujmy na obecnosti $i \leq k$) platí jedno z nasledujúcich:*

- $i = k \iff j = l$
- $i < j < k < l$, cize $\text{par}(i, j)$ *predchadza* $\text{par}(k, l)$
- $i < k < l < j$, cize $\text{par}(i, j)$ *obsahuje* $\text{par}(k, l)$

Prva podmienka zabezpečuje, že nukleotid je najviac v jednom bazickom pare, druha a tretia hovoria o usporiadaní parov, buď sú na sebe nezávislé alebo na seba nadväzujú. Posledná podmienka zakazuje existenciu pseudouzlov (pseudoknots). Pseudouzol patrí medzi najčastejšie typy priestorového usporiadania RNA. vytvára niekoľko interakcií v rámci jednej molekuly a smyčky typu loops ktoré vznikajú medzi rôznymi molekulami.

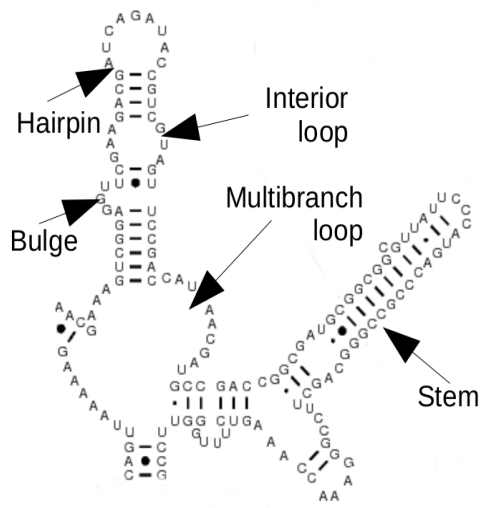
Obr. 1.1: Circular Feynman - kruhova reprezentacia sekundarnej struktury

1.2.1 Motivý

Motivom v RNA máme na mysli časti molekuly, ktoré vytvárajú určité štruktúry. Na obrázku 2.2 vidíme motivy, ktoré sa môžu v RNA vyskytovať.

Stem (stonka) je časť molekuly kde sa na seba paruju dva súvislé časti RNA vlákna. Interior loop spája dva stemy a medzi nimi na oboch stranách obsahuje

nesparovane bazy. Podobna je bulge (vypuklina), ale nesparovane nukleotidy ma iba z jednej strany. Hairpin je medzi castami vlakna ktore sa paruju sami na seba. Multibranch loop je podobna ako interior loop, ale spaja dokopy viac stemov. V dalsom rozpravani nam bude stacit rozdelenie na stem a loop.

Obr. 1.2: Strukturálne motívy v RNA

1.3 Reprezentacia sekundarnej struktury

Definícia 5 nam ponuka reprezentovat sekundarnu strukturu ako usporiadany strom.

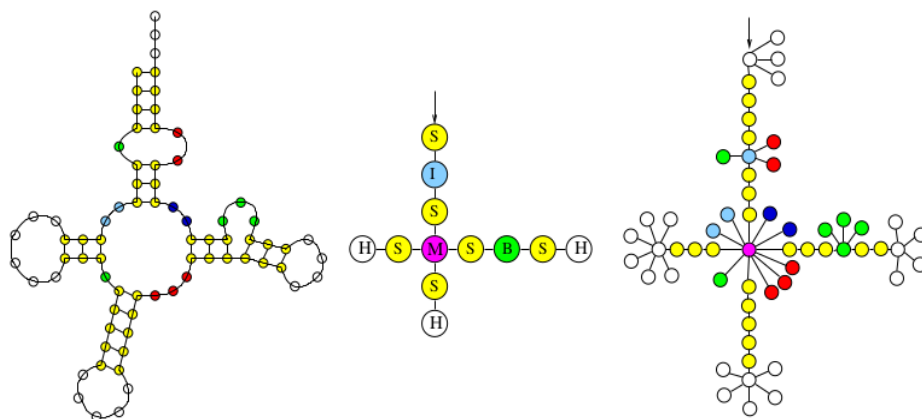

Figure 3: A secondary structure and its tree representations.

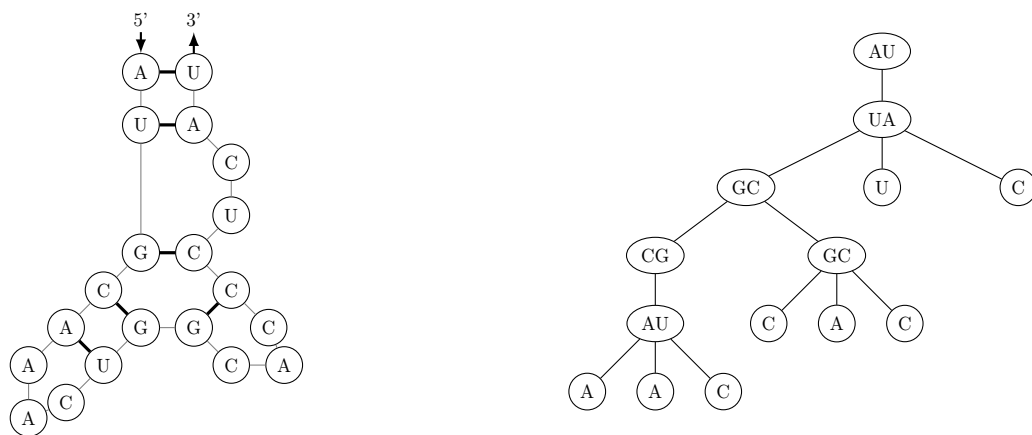
Obr. 1.3: Varianty reprezentácie vrcholov

Definícia 3. *Usporiadany zakorenený strom je orientovaný graf, v ktorom platí, že hrany sú orientované vždy v smere z predka na potomka. Okrem koreňa má každý vrchol svojho predka. Navyše tu existuje usporiadanie medzi potomkami. Usporiadany les je usporiadana množina stromov.*

Bez ujmy na obecnosti budeme o RNA hovorit ako o strome, aj ked sa moze stat, ze struktura nebude celistva (teda nieje to strom, ale les). V tom pripade ale iba pripojime korenovy vrchol, ktoreho potomkovia budu dane stromy.

Kazdy vrchol stromu moze reprezentovat napríklad motiv v strukture RNA, nukleotid, alebo bazovy par. Prikklady mozno vidiet na obrazku 1.3.

V nasej praci vrchol stromu reprezentuje bazovy par (vnutorny vrchol) a nespárovanu bazu (list stromu). Strukturu do ktorej patri si totiz vieme lahko zistit z potomkov vrcholu.

1.4 RNA stromy

2. Uvod do studia struktury RNA

Na zaciatku prace strucne zoznamime citatela s pojmy, ktore s RNA a jej strukturou suvisia.

2.1 Co je RNA

Nositelkami genetickej informacie bunky su molekuly nukleovych kyselín tvorene retazcami nukleotidov, ktore su zakladnymi stavebnymi jednotkami nukleovych kyselín. Vyskytuje sa niekoľko variant nukleotidov (baz). U RNA su to adeín (A), guanín (G), cytozín (C), uracyl (U), pri DNA sa namiesto uracylu vyskytuje tymín (T). Medzi jednotlivymi bazami sa mozu vyskytovat vodikove vazby. Nukleotidy maju vzajomnu preferenciu, co znamena, ze bazy vznikaju najcastejsie medzi A-U a C-G u RNA a podobne A-T a C-G u DNA. Medzi jednotlivymi bazami existuju vazby na principe komplementarity. Vodikove vazby existuju medzi bazami A-U a C-G u RNA a podobne A-T a C-G u DNA. Strukturu nukleovych kyselín mozeme chapat podla stupna zjednodusenía

- Primarna struktura - je urcena poradim jednotlivych nukleotidov do polynukleotidoveho retazca
- Sekundarna struktura - je dana parovaním medzi bazami molekuly
- Terciarna struktura - 3D priestorove usporiadanie molekuly

DNA je dvojvlaknova molekula u ktorej spojenie medzi vlaknami sa realizuje na principe komplementarity. Naopak, RNA je iba jednovlaknova molekula a v snahe minimalizovat volnu energiu molekuly sa paruje sama na seba. V tomto hraju rolu pritazlive sily medzi bazami.

V praci budeme strukturou mysliet prave sekundarnu strukturu RNA, ak nebude povedane inak.

Az donedavna sa myslelo, ze funkcia RNA je obmedzena na prenos genetickej informacie z DNA v jadre bunky do ribozomu. Napríklad pri tvorbe bielkovín (mRNA), alebo transporter aminokyselín v ribozome bunky (tRNA). Avsak existuje mnoho dalsich, od relativne malych molekúl tvorených desiatkami baz, ktore pomáhajú pri expresii genov (miRNA, siRNA, tmRNA a dalsie), az po velke, tvorene tisickami nukleotidov (rRNA).

2.2 Sekundarna struktura rRNA + konzervovanost

Ako hlavný objekt zaujmu sme si spomedzi vsetkych druhov RNA vybrali prave ribozomalnu, najma kvoli jej velkosti a tomu, ze existujucim nastrojom prave velkost robi najvacsie problemy pri vizualizácii.

Jednotlivé nukleotidy sekvencie RNA budeme, ak bude jasné o čo ide, označovať priamo poradovým číslom, teda i bude označovať nukleotid W_i , resp. $W[i]$.

- $i = k \iff j = l$
- $i < j < k < l$, cize $\text{par}(i, j)$ *predchadza* $\text{par}(k, l)$
- $i < k < l < j$, cize $\text{par}(i, j)$ *obsahuje* $\text{par}(k, l)$

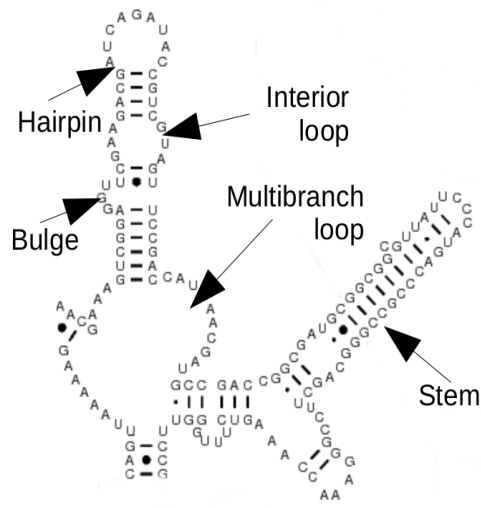
A)

B)

2.2.1 Motivý

9

Stem (stonka) je cast molekuly kde sa na seba paruju dva suvisle casti RNA vlakna. Interior loop spaja dva stemy a medzi nimi na oboch stranach obsahuje nespárovane bazy. Podobna je bulge (vypuklina), ale nespárovane nukleotidy ma iba z jednej strany. Hairpin je medzi castami vlakna ktore sa paruju sami na seba. Multibranch loop je podobna ako interior loop, ale spaja dokopy viac stemov. V dalsom rozpravani nam bude stacit rozdelenie na stem a loop.

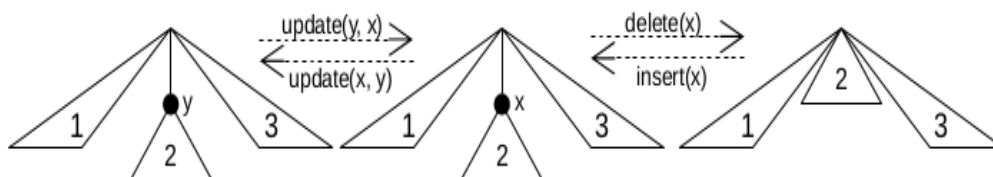
Obr. 2.2: Strukturalne motivy v RNA

3. Tree-edit-distance algoritmus

Jadro aplikacie lezi v pouziti tree-edit-distance (TED) algoritmu, vďaka ktorému dostaneme mapovanie medzi 2 RNA stromami. Mapovanie nam ukáže spoločne časti oboch RNA stromov. TED algoritmus je obdoba Levenstheinoveho string-edit-distance algoritmu. Problém u retazcov je špeciálnym prípadom TED-u, kedy stromy zdegenerovali na cesty (spojový zoznam).

3.1 Hlavná myšlienka TED-u

Zaklad TED algoritmu je v rekurzivnom vzorci 3.2 z Demaine a kol. (2009) a Pawlik a Augsten (2011). Vzdialenosť medzi lesmi F a G , $\delta(F, G)$ je definovaná ako minimálny počet editačných operácií, ktoré z F urobia G . Používame štandardné editačné operácie - delete, insert, update.

Obr. 3.1: Ukazky TED operácii

Delete, zmazanie vrcholu, znamená pripojiť k predkovi všetkých jeho potomkov so zachovaním poradia medzi nimi. Insert, vloženie vrcholu, je opačná operácia k delete, čo znamená, že vkladáme vrchol medzi rodiča nejakých jeho, po sebe nasledujúcich potomkov. Update iba zmení hodnotu vo vrchole stromu.

3.2 Znacenie

V tejto kapitole sa budeme riadiť znacením Pawlik a Augsten (2011). Teda, používame definíciu stromu a lesa z 3. Ak F je les (strom), N_F označuje množinu jeho vrcholov a E_F množinu jeho hran. Platí ďalej že $E_F \subseteq N_F \times N_F$. \emptyset označuje prázdny strom, resp. prázdny les. Podľa lesa F je graf \bar{F} s vrcholmi $N_{\bar{F}} \subseteq N_F$ a hranami $E_{\bar{F}} \subseteq E_F \cap N_{\bar{F}} \times N_{\bar{F}}$. Obdobne to platí aj pre podstrom stromu T . F_v označuje podstrom F zakorenený vo v , t.j. v strome ostávajú iba potomkovia v . $F - v$ budeme znčiť les, ktorý dostaneme zmazaním vrcholu v z F , spolu so všetkými hranami zasahujúcimi do v . Podobne $F - F_v$ budeme znčiť les, ktorý dostaneme zmazaním podstromu F_v z F .

Definícia 6 (Editačná vzdialenosť). *Nech F a G sú dva lesy. Editacia vzdialenosť, tree-edit-distance - $\delta(F, G)$, medzi F a G je rovná minimálnej cene, za ktorú les F transformujeme na G .*

Vo vzorci 3.2 počítame editačnú vzdialenosť $\delta(F, G)$, c_{del} , c_{ins} a c_{upd} sú ceny zmazania, vloženia a editácie vrcholu v strome a r_F a r_G sú korene, buď obidva

najpravejšie alebo najlavejšie (tzn. vyberieme najpravejši/najlavejši strom lesa a jeho koren).

$$\begin{aligned}
\delta(\emptyset, \emptyset) &= 0 \\
\delta(F, \emptyset) &= \delta(F - r_F, \emptyset) + c_{del}(r_F) \\
\delta(\emptyset, G) &= \delta(\emptyset, G - r_G) + c_{ins}(r_G) \\
\delta(F, G) &= \begin{cases} \delta(F - r_F, G) + c_{del}(r_F) \\ \delta(F, G - r_G) + c_{ins}(r_G) \\ \delta(F - F_{r_F}, G - G_{r_G}) + \\ \delta(F_{r_F} - r_F, G_{r_G} - r_G) + c_{upd}(r_F, r_G) \end{cases}
\end{aligned}$$

Obr. 3.2: Rekurzivny vzorec pre vypocet tree-edit-distance

3.3 Algoritmy dynamickeho programovania

Tai (1979) predstavil algoritmus s priestorovou a casovou zlozitostou $\mathcal{O}(m^3 \cdot n^3)$, Zhang a Shasha (1989) algoritmus nasledne vylepsili pozorovanim toho, ze nepotrebuje vzdialenosti medzi vsetkymi parmi podlesov. Algoritmus mal casovu zlozitost $\mathcal{O}(m^2 \cdot n^2)$ a priestorovu $\mathcal{O}(m \cdot n)$. Klein (1998) dosiahol casovu zlozitost $\mathcal{O}(m^2 \cdot n \cdot \log n)$, avsak jeho riesenie potrebovalo rovnako vela pamete. Dulucq a Touzet (2003) ukazali, ze minimalny cas na beh algoritmu je $\mathcal{O}(m \cdot n \cdot \log m \cdot \log n)$. Demaine a kol. (2009) predviedli worst-case optimalny algoritmus pre tree-edit-distance. Jeho casova a priestorova zlozitost je $\mathcal{O}(m^2 \cdot n \cdot (1 + \log \frac{n}{m}))$ a $\mathcal{O}(m \cdot n)$. Pawlik a Augsten (2011) ukazali spojitosť medzi efektivnostou predchadzajucich algoritmov a tvarom stromov. Zovseobecni predchadzajuce pristupy a vytvorili algoritmus beziaci vo worst-case case $\mathcal{O}(m^3)$ a priestore $\mathcal{O}(m \cdot n)$. Ich algoritmus je teda efektivny pre vsetky tvary stromov a nikdy nespadne do worst-case, ak existuje lepsi smer vypoctu.

3.3.1 RTED

Dalej sa v nasej praci budeme venovat vyhradne algoritmu RTED od tvorcov Pawlik a Augsten (2011). Ich algoritmus rozdelime na 2 casti, rovnako pomenovany RTED a GTED.

RTED (Robust Tree Edit Distance) algoritmus bude pre nas algoritmus na vypocet optimalnej dekompozicnej strategie (viz definicia 7) a GTED (General Tree Edit Distance) algoritmus samotny vypocet rekurziv 3.2 s aplikovanim danej strategie.

Definícia 7 (Dekompozicna strategia). *Nech F a G su lesy. Dekompozicna strategia v rekurzii 3.2 priradi kazdej dvojici podstromov F_v a G_w lesov F a G jednu cestu γ_T z korena do listu, kde $T \in \{F, G\}$. LRH dekompozicna strategia vybera vzdy najlavejši/najpravejši/najtazsi (left/right/heavy) vrchol na ceste z korena do listu. Najtazsi vrchol je taky v ktoreho podstromi je najviac vrcholov.*

GTED: General Tree Edit Distance algoritmu

Zacneme principom fungovania GTED algoritmu. Detaily pre LRH strategie su v Zhang a Shasha (1989) pre left/right a v Demaine a kol. (2009) pre heavy strategiu.

Algorithm 1 General Tree Edit Distance for LRH strategies

```

1: procedure GTED( $F, G, TreeDistance, S$ )
2:    $\sigma \leftarrow S[F, G]$ 
3:   if  $\sigma \in \sigma^*(F)$  then
4:     for all  $F' \in F - \sigma$  do
5:        $TreeDistance \leftarrow TreeDistance \cup \text{GTED}(F', G, TreeDistance, S)$ 
6:      $TreeDistance \leftarrow TreeDistance \cup$ 
7:        $\text{COMPUTE\_DISTANCE}(F, G, TreeDistance, \sigma)$ 
8:   else
9:      $TreeDistance \leftarrow TreeDistance \cup (\text{GTED}(G, F, TreeDistance^T, S^T))^T$ 
10:  return  $TreeDistance$ 

```

Poznámka. Funkcia *GetOrderedSubforests()* v algoritme 2 vracia lesy zoradene v opacnom poradí, ako ich pridavame v definícii 8.

Algoritmus 1 funguje v troch krokoch.

Najprv podľa stratégie dekomponuje jeden zo stromov podľa cesty γ , bez ujmy na obecnosti, nech je to F a rekurzívne spočíta editacnú vzdialenosť medzi všetkými podstromami ktoré susedia s dekompozícnou cestou a stromom G .

Nasledne pre všetky relevant-subtrees (viz definície 8) podstromy G' stromu G vyrata vzdialenosti medzi F_v a G' pomocou single-path funkcie. Tá dopocita vzdialenosti medzi vrcholmi $v \in \gamma_F$ a stromami G' .

Definícia 8. *Relevant subtrees stromu F pre root-leaf cestu γ su definovane ako $F - \gamma$. Relevant subforests stromu F pre nejaku root-leaf cestu γ su definovane rekurzívne ako*

$$\mathcal{F}(\emptyset, \gamma) = \emptyset$$

$$\mathcal{F}(F, \gamma) = \{F\} \cup \begin{cases} \mathcal{F}(F - r_R(F), \gamma), & \text{ak } r_L(F) \in \gamma \\ \mathcal{F}(F - r_L(F), \gamma), & \text{v ostatných prípadoch} \end{cases}$$

Lemma 1. *Ak compute-distance funkcia dopocita editacnú vzdialenosť medzi vrcholmi na ceste γ a všetkými podstromami druhého stromu, potom GTED vrati maticu vzdialenosti medzi všetkými dvojicami podstromov F_v a G_w , pre $v \in F; w \in G$.*

Dôkaz. Nech $\gamma \in F$. Po vyrataní editacnej vzdialenosti medzi stromami $F - \gamma$ a G nám staci dopocitať už len vrcholy na ceste, teda vzdialenosti medzi stromami F_v a G pre $v \in \gamma_F$.

□

Vďaka doslednému usporiadaniu lesov si v každom kroku pripravíme potrebné data pre ďalší krok algoritmu 2.

Algorithm 2 Single path function

```
1: procedure COMPUTE DISTANCE( $F, G, TreeDistance, \sigma$ )
2:   if  $\sigma \in \sigma^*(F)$  then
3:     for all  $G' \in \text{RELEVANT SUBTREES}(G)$  do
4:       SINGLE PATH( $F, G', TreeDistance, \sigma$ )
5:   else
6:     for all  $F' \in \text{RELEVANT SUBTREES}(F)$  do
7:       SINGLE PATH( $F, G, TreeDistance, \sigma$ )
8:
9: procedure SINGLE PATH( $F, G, TreeDistance, \sigma$ )
10:   $ForestDistance \leftarrow$  empty array  $|F| + 1 \times |G| + 1$ 
11:   $ForestDistance[\emptyset][\emptyset] := 0$ 
12:  for  $F'$  subforest in GET ORDERED SUBFORESTS( $F, \sigma$ ) do
13:     $Last_F \leftarrow$  last added node to  $F'$ 
14:     $ForestDistance[F'][\emptyset] := ForestDistance[F' - Last_F][\emptyset] +$ 
15:       $C_{del}(Last_F)$ 
16:  for  $G'$  subforest in GET ORDERED SUBFORESTS( $G, \sigma$ ) do
17:     $Last_G \leftarrow$  last added node to  $G'$ 
18:     $ForestDistance[\emptyset][G'] := ForestDistance[\emptyset][G' - Last_G] +$ 
19:       $C_{ins}(Last_G)$ 
20:  for  $F'$  subforest in GET ORDERED SUBFORESTS( $F, \sigma$ ) do
21:    for  $G'$  subforest in GET ORDERED SUBFORESTS( $G, \sigma$ ) do
22:       $Last_F \leftarrow$  last added node to  $F'$ 
23:       $Last_G \leftarrow$  last added node to  $G'$ 
24:      if both  $F'$  and  $G'$  are trees then
25:         $C_{min} := \min\{$ 
26:           $ForestDistance[F' - Last_F][G'] +$ 
27:           $C_{del}(Last_F),$ 
28:           $ForestDistance[F'][G' - Last_G] +$ 
29:           $C_{ins}(Last_G),$ 
30:           $ForestDistance[F' - Last_F][G' - Last_G] +$ 
31:           $C_{upd}(Last_F, Last_G)$ 
32:         $ForestDistance[F', G'] := C_{min}$ 
33:         $TreeDistance[Last_F][Last_G] := C_{min}$ 
34:      else
35:         $C_{min} := \min\{$ 
36:           $ForestDistance[F' - Last_F][G'] +$ 
37:           $C_{del}(Last_F),$ 
38:           $ForestDistance[F'][G' - Last_G] +$ 
39:           $C_{ins}(Last_G),$ 
40:           $ForestDistance[F' - F_{Last_F}][G' - G_{Last_G}] +$ 
41:           $TreeDistance[F_{Last_F}][G_{Last_G}]\}$ 
42:         $ForestDistance[F'][G'] := C_{min}$ 
```

Najprv si este ale vysvetlime hodnoty pouzivane v algoritme 2 v podmienkach na riadkoch 24 a 34. Prve dva su v oboch rovnake. Pocitame hodnotu zmazania vrcholu z F , resp. vlozenia vrcholu do F .

Tretia hodnota sa lisi podla toho, ci su lesy zaroven aj stromami. Ak su, tak na danom mieste je cena namapovania podstromov $F_v - v$ na $F_w - w$ a updatu vrcholu v na w . Inac, ked aspon jeden z lesov nieje stromom, tak cenu medzi F_{Last_F} a G_{Last_G} mame vyratanu z predchadzajucich krokoch, alebo z inej vetvy rekurzcie.

Potom nastavime hodnotu vzdialenosti medzi lesmi na minimum a v pripade ze su to obidva stromy, tak nastavime aj ich vzdialenost.

Najprv este ukazeme, ze SPF pouziva vzdy inicializovane hodnoty, a kazdu hodnotu nastavuje prave raz.

Poznámka. Nikdy nepouzivam 2x rovnaku cestu γ v strome. To vypliva z toho, ze po dekompozicii stromu podla γ , cesta v ostatnych stromoch neexistuje.

Poznámka. Single-path funkcia kazdu hodnotu *ForestDistance*, rovnako ako *TreeDistance* nastavuje prave raz.

Dôkaz. Ziadnu cestu nepouzivam opakovane. Hodnotu v *TreeDistance* nastavujem iba v momente, ked su obidva lesy stromami (teda ich korene lezia na cestach γ_F a γ_G) a to sa udeje prave raz. Lesy vzdy iba zvacsujem, takže nikdy sa nedostanem do mensieho aby som mohol mu znovu nastavit hodnotu. To iste plati aj pre *ForestDistance*.

□

Lemma 2. *Nikdy nepouzivame neinicializovane hodnoty *TreeDistance* a *ForestDistance*.* ■

Dôkaz. Hodnota *ForestDistance* pre pouzitie s prazdnym lesom je inicializovana, a pri kazdej iteracii algoritmu citam iba z hodnot z predchadzajucich iteracii, napr $ForestDistance[F - Last_F][G - Last_G]$, alebo $ForestDistance[F - F_{Last_F}][G - G_{Last_G}]$. V prvom pripade mazem iba jeden vrchol, v druhom cely jeho podstrom.

Hodnoty *TreeDistance* pouzivame iba v pripade, ze aspon jeden z lesov F' alebo G' nieje stromom. To znamena, ze ak posledne pridany vrchol $Last_F$ je mimo cesty γ_F , tak sme vzdialenost od $Last_G$ vyratali rekurzivne po dekompozicii F uz skor. Naopak ak $Last_F$ lezi na ceste, potom $Last_G$ je mimo cesty, a editacnu vzdialenost sme vyratali pri pocitani relevant-subtrees.

□

Dôsledok. Algoritmus funguje.

Dôkaz. V predchadzajucich castiach sme dokazali, ze v kazdom kroku pouzivame iba korektne hodnoty a vsetky casti algoritmu pocitaju spravne, takže algoritmus GTED je v poriadku.

□

RTED: Robust Tree Edit Distance algoritmus

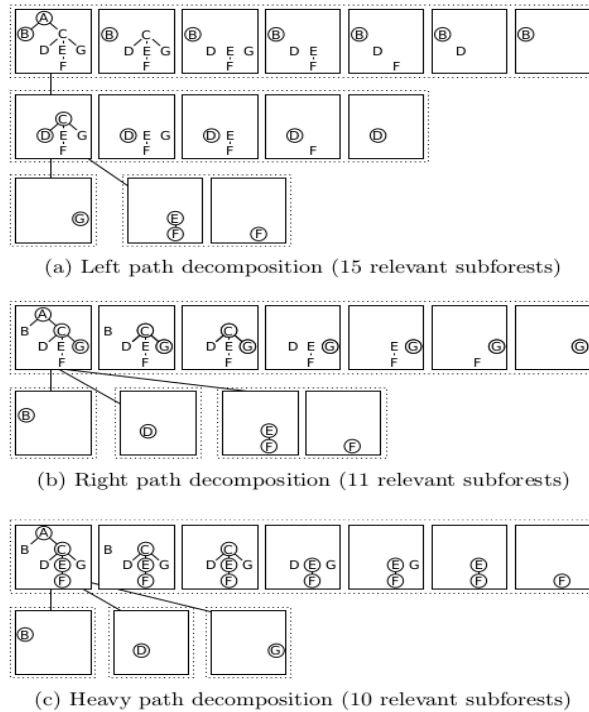
RTED budeme vnímať ako algoritmus na výpočítanie optimálnej stratégie - teda algoritmus, ktorý nám poradí ako najlepšie dekomponovať obidva stromy.

Funguje tak, že si predpocítajú koľko podproblémov budeme musieť vyriešiť, ak použijeme stratégiu *left*, *right*, alebo *heavy*.

Definícia 9. Celková dekompozícia lesa (full decomposition) F , $\mathcal{A}(F)$ je množina všetkých podlesov F , ktoré dostaneme rekurzívnym odstránením najľavejšieho alebo najpravejšieho koreňového vrcholu - $r_L(F)$ a $r_R(F)$ - z F a následne aj všetkých jeho podlesov.

$$\mathcal{A}(\emptyset) = \emptyset$$

$$\mathcal{A}(F) = F \cup \mathcal{A}(F - r_L(F)) \cup \mathcal{A}(F - r_R(F))$$

Obr. 3.3: Celková dekompozícia pomocou LRH stratégie

Lemma 3. Počet podproblémov (relevant-subproblems) počítaných single-path funkciou pre dvojicu stromov F a G je rovná

$$\# = \begin{cases} |F| \times |\mathcal{F}(G, \Gamma^L(G))| & \text{pre left-paths} \\ |F| \times |\mathcal{F}(G, \Gamma^R(G))| & \text{pre right-paths} \\ |F| \times |\mathcal{A}(G)| & \text{pre heavy-paths} \end{cases}$$

Dôkaz. Demaine a kol. (2009) dokazali, že vzorec pre tazke cesty je v poriadku. Rovnako tak, Zhang a Shasha (1989) to dokazali pre ľavé cesty. Jednoduchou úpravou vieme upraviť ich vzorec na použitie pravých ciest.

□

Definícia 10. *Minimalny počet podproblemov ktore potrebujeme vyratat pri použití GTEDu je*

$$cena(F, G) = \begin{cases} |F| \times |\mathcal{A}(G)| & + \sum_{F' \in F - \gamma^H(F)} cena(F', G) \\ |G| \times |\mathcal{A}(F)| & + \sum_{G' \in G - \gamma^H(G)} cena(G', F) \\ |F| \times |\mathcal{F}(G, \Gamma^L(G))| & + \sum_{F' \in F - \gamma^L(F)} cena(F', G) \\ |G| \times |\mathcal{F}(F, \Gamma^L(F))| & + \sum_{G' \in G - \gamma^L(G)} cena(G', F) \\ |F| \times |\mathcal{F}(G, \Gamma^R(G))| & + \sum_{F' \in F - \gamma^R(F)} cena(F', G) \\ |G| \times |\mathcal{F}(F, \Gamma^R(F))| & + \sum_{G' \in G - \gamma^R(G)} cena(G', F) \end{cases}$$

Dôkaz. je uvedený v Pawlik a Augsten (2011)

□

Namiesto $\mathcal{O}(n^3)$ rekurzie potrebujeme algoritmus, ktorý optimalnú stratégiu vyrata s nízskimi časovými nárokmi ako potrebuje optimalný beh GTEDu.

Popiseme teda algoritmus 3 - RTED, od tvorcov Pawlik a Augsten (2011). Beziaci v case $\mathcal{O}(n^2)$.

Prechádza vrcholmi v postorder, aby sa znížila pametová náročnosť algoritmu a nemuseli ukladať hodnoty medzi dvojicami relevant-subforest. Namiesto toho inkrementujeme hodnotu v rodičovskom vrchole pri každej navsteve jeho potomka.

Lemma 4. *Algoritmus 3 vyrata optimalnú LRH stratégiu pre dvojicu podstromov F a G a časová náročnosť algoritmu je $\mathcal{O}(n^2)$.*

Dôkaz. Toto tvrdenie dokazali Pawlik a Augsten (2011).

□

3.4 Mapovanie medzi stromami

Tabuľka vzdialenosti z GTEDu medzi stromami F a G nám nebude stačiť. Potrebujeme vedieť ako strom F namapovať na G .

Princíp je v backtrackovaní matice *ForestDistance*, teda zisťujeme, akú operáciu sme v ktorom bode použili, podobne ako v zisťovaní operácií pri editačnej vzdialenosti retazcov. Musíme ale používať *ForestDistance* maticu, nie *TreeDistance*, keďže v nej sa odzrkadľuje detailnejšia štruktúra stromov. Maticu *TreeDistance* používame iba na pociatanie single-path funkcie.

Algorithm 3 Optimalna strategija

```

1: procedure RTED( $F, G$ )
2:    $L_v, R_v, H_v \leftarrow$  polia velkosti  $|F| \times |G|$ 
3:    $L_w, R_w, H_w \leftarrow$  polia velkosti  $|G|$ 
4:   for all  $v$  postorder v  $F$  do
5:     for all  $w$  postorder v  $G$  do
6:       if  $v$  je list then
7:          $L_v[v, w] \leftarrow R_v[v, w] \leftarrow H_v[v, w] \leftarrow 0$ 
8:       if  $w$  je list then
9:          $L_w[w] \leftarrow R_w[w] \leftarrow H_w[w] \leftarrow 0$ 
10:       $C := \{$ 
11:         $(|F_v| \times \mathcal{A}(G_w) + H_v[v, w], \gamma^H(F)),$ 
12:         $(|G_w| \times \mathcal{A}(F_v) + H_w[w], \gamma^H(G)),$ 
13:         $(|F_v| \times |\mathcal{F}(G_w, \Gamma^L(G))| + L_v[v, w], \gamma^L(F)),$ 
14:         $(|G_w| \times |\mathcal{F}(F_v, \Gamma^L(F))| + L_w[w], \gamma^L(G)),$ 
15:         $(|F_v| \times |\mathcal{F}(G_w, \Gamma^R(G))| + R_v[v, w], \gamma^R(F)),$ 
16:         $(|G_w| \times |\mathcal{F}(F_v, \Gamma^R(F))| + R_w[w], \gamma^R(G))$ 
17:       $\}$ 
18:       $(c_{min}, \gamma_{min}) \leftarrow (c, \gamma)$  take, ze  $(c, \gamma) \in C \wedge c = \min\{c' | (c', \gamma) \in C\}$ 
19:       $Strategies[v, w] := \gamma_{min}$ 
20:      if  $v$  nije koren then
21:        UPDATE( $L_v, v, w, c_{min}, \gamma^L(parent(v))$ )
22:        UPDATE( $R_v, v, w, c_{min}, \gamma^R(parent(v))$ )
23:        UPDATE( $H_v, v, w, c_{min}, \gamma^H(parent(v))$ )
24:      if  $w$  nije koren then
25:        UPDATE( $L_w, w, c_{min}, \gamma^L(parent(w))$ )
26:        UPDATE( $R_w, w, c_{min}, \gamma^R(parent(w))$ )
27:        UPDATE( $H_w, w, c_{min}, \gamma^H(parent(w))$ )
28:      return  $Strategies$ 

29: procedure UPDATE( $Table, v, w, c_{min}, \gamma$ )
30:    $Table[parent(v), w] \stackrel{\pm}{=} \begin{cases} Table[v, w] & \text{ak } v \in \gamma \\ c_{min} & \text{v opacnom pripade} \end{cases}$ 

31: procedure UPDATE( $Table, w, c_{min}, \gamma$ )
32:    $Table[parent(w)] \stackrel{\pm}{=} \begin{cases} Table[w] & \text{ak } v \in \gamma \\ c_{min} & \text{v opacnom pripade} \end{cases}$ 

```

Algorithm 4 Pocitanie mapovania

```
1: procedure MAPPING( $F, G, TreeDistance$ )
2:    $\sigma \leftarrow$  lubovolna LRH strategia
3:    $ForestDistance \leftarrow$  SINGLE PATH( $F, G, TreeDistance, \sigma$ )
4:   while  $F \neq \emptyset \wedge G \neq \emptyset$  do
5:      $v \leftarrow$  UPDATE( $F, \sigma$ )
6:      $w \leftarrow$  UPDATE( $G, \sigma$ )
7:     if  $ForestDistance[F, G] = ForestDistance[F - v, G] + C_{del}$  then
8:        $Mapping \leftarrow Mapping \cup (v \rightarrow 0)$ 
9:        $F \leftarrow F - v$ 
10:    else if  $ForestDistance[F, G] = ForestDistance[F, G - w] + C_{ins}$  then
11:       $Mapping \leftarrow Mapping \cup (0 \rightarrow w)$ 
12:       $G \leftarrow G - w$ 
13:    else
14:      if  $F$  a  $G$  su stromy then
15:         $Mapping \leftarrow Mapping \cup (v \rightarrow w)$ 
16:         $F \leftarrow F - v$ 
17:         $G \leftarrow G - w$ 
18:      else
19:         $Mapping \leftarrow Mapping \cup$ 
20:          MAPPING( $F - F_v, G - G_w, TreeDistance$ )
21:         $F \leftarrow F - F_v$ 
22:         $G \leftarrow G - G_w$ 

23: procedure UPDATE( $Forest, \sigma$ )
24:    $\gamma \leftarrow$  cesta v lese  $Forest$  podľa strategie  $\sigma$ 
25:   return vrchol  $r_L(Forest)$  alebo  $r_R(Forest)$  alebo  $\emptyset$  z  $Forest$ 
26:   rovnako ako v definícii 8
```

4.2 Algoritmus

Ciastocnej vizualizácie ktoru dostavame z mapovania sa chceme dotýkať čo najmenej. To znamená, že všetky zásahy sa snazíme robiť iba v miestach, ktoré boli dotknuté vkladáním alebo mazáním baz.

Jedine výnimky sú normalizácia vzdialeností medzi bazovými parmi a vyrovnavanie stémov.

4.2.1 Normalizácia vzdialeností v báзовých pároch a vyrovnavanie stémov

Ako bolo uvedené, stémom rozumieme nevetviacu sa časť stromu tvorenú iba bazovými parmi.

Algoritmus normalizácie vzdialeností medzi vrcholmi báзовých párov stojí iba v preiterovaní celeho stromu a ak nejaké parové vrcholy sú od seba príliš vzdialené, priblíži ich k sebe.

Vyrovnavací algoritmus prechádza všetky stemy. Z ich začiatkov vedie priamku na ktorej majú byť podľa pravidla uložené všetky stémové vrcholy. Rotáciami a posunutiami podstromov vieme docieľiť to, aby vrcholy stému na tejto priamke ležali.

4.2.2 Operácie na stromoch

Citatela zoznamíme s 2 operáciami, ktoré budeme vykonávať na molekule. Tie budeme používať nezávisle na tom, či vrcholy do stromu vkladáme alebo mazáme.

Algorithm 5 Rozloženie baz na kružnicu

```
1: procedure ROZLOZBAZY(Begin, End, Bases)
2:    $n \leftarrow$  veľkosť zoznamu baz  $Bases$ 
3:    $\Gamma \leftarrow$  dostatočne veľká kružnica pre  $n$  bodov prechádzajúca bodmi  $Begin$ 
      a  $End$ 
4:    $\Pi \leftarrow$  rozdel kruhový oblúk kružnice  $\Gamma$  od  $Begin$  po  $End$  na  $n$  bodov
5:   for all  $i$  in  $1 \dots n$  do
6:     nastav pozíciu bazy  $Bases[i]$  na bod  $\Pi[i]$ 
```

Algorithm 6 Posunutie podstromu

```
1: procedure POSUNPODSTROM(Root, Vector)
2:   for all vrchol  $V$  v podstrome vrcholu  $Root$  do
3:     if vrchol  $V$  už má určenú pozíciu, t.j. nie je práve vložený then
4:       pripočítaj k pozícii bazy  $V$  vektor  $Vector$ 
```

Ako sme písali už skor, všetky loop štruktúry majú byť uložené na kružniciach. K tomu nám pomôže funkcia 5. Tá dostáva na vstupe zoznam baz $Bases$ a dva body v rovine, $Begin$ a End . Týmito bodmi potrebujeme viesť kružnicu, ktorá bude dostatočne veľká, teda aby na ňu všetky bazy zo zoznamu vošli. Veľkosťou kružnice v tomto prípade myslíme dĺžku kruhového oblúku medzi vrcholmi $Begin$ a End .

V nasom programe pouzivame iteracny algoritmus, ktory ju pomaly zvacsuje alebo zmensuje. Nakoniec bud najde kruznicu ktorej velkost je optimalna, alebo ani na maximalny pocet krokov taku kruznicu nenajde a tak vrati tu z posledneho kroku.

Operacia v ramci algoritmu 6 nam pomoze urobit miesto na novo vlozene bazove pary, alebo naopak ak sme nieco zmazali, tak dokaze cely podstrom priťahnut spat.

4.2.3 Vkládanie noveho vrcholu do stromu

Pri vkladani noveho vrcholu do stromu mozu nastat nasledovne moznosti.

Ak vkladame list do hairpinu, je to jednoduché, potrebujeme iba pouzit proceduru z algoritmu 5 s parametrami *Begin* = pozicia prvej bazy z bazoveho paru, *End* = pozicia druhej bazy z paru a *Bases* = zoznam vsetkych potomkov.

Trochu zlozitejsie je to pri vkladani listu do stemu. V tomto pripade bud uz stem obsahoval nejaky loop, alebo vznikla nova. Najprv potrebujeme upravit vzdialenost medzi vrcholmi stemu, teda posunut cely podstrom aby nam dane bazy vosli. To vyriesime algoritmom 6. Nasledne najdeme kruznicu a bazy na nu naukladame.

Vkladanie bazoveho paru do stemu je jednoduché. Najprv posunieme cely podstrom a urobime tak miesto pre novu dvojicu baz, a potom ich ulozone na poziciu kde by mala patrit. Moze sa stat, ze vlozenim vrcholu do stemu zdedime niekoľko listov z predka. V tomto pripade iba pouzijeme operaciu vlozenia vrcholu a updatu loopov pred aj za vlozenym vrcholom.

4.2.4 Modifikacia multibrach loop

Modifikacia multibranch loop je zlozitejsia ako vsetky predchadzajuce pripady. Obrázky su vacsinou ručne upravene tak, aby bol co najkompaktnejši a kvoli tomu sa casto nerespektuju pravidla o kruznicovom tvare struktury. Kvoli tomu sa snazime do tejto struktury nezasahovat, ak sa to da.

Prekresleniu celej struktury sa mozeme vyhnut napríklad pri zmene poctu listov medzi jednotlivymi vetvami. Ak je zmena dostatočne mala, mozeme vrcholy roztiahnut, alebo naopak priblizit k sebe.

Ak sa jedna o pridanie/odobratie celej vetvy stromu, modifikácii sa nevyhne. V tom pripade potrebujeme rozdistribuovat vsetky vrcholy patriace do loop na kruznicu. Je to podobny proces ako sa pouziva iba pre samotne loopy, ale potrebujeme posuvat cele podstromy a zrotovat ich spravnym smerom.

4.2.5 Mazanie vrcholu zo stromu

Mazanie povazujeme za inverznu operaciu voci vkladaniu do stromu. Vzhľadom k tomu, pouzivame rovnake operacie rozdistribuovania vrcholov v loope, alebo posuvanie podstromu, ktore sa deje v tomto pripade opacnym smerom k predkovi.

5. Traveler

6. Nápořěda k sazřě

6.1 Úprava práce

Vlastní text bakalářské práce je uspořádaný hierarchicky do kapitol a podkapitol, každá kapitola začíná na nové straně. Text je zarovnán do bloku. Nový odstavec se obvykle odděluje malou vertikální mezerou a odsazením prvního řádku. Grafická úprava má být v celém textu jednotná.

Práce se tiskne na bílý papír formátu A4. Okraje musí ponechat dost místa na vazbu: doporučen je horní, dolní a pravý okraj 25 mm, levý okraj 40 mm. Číslojí se všechny strany kromě obálky a informačních stran na začátku práce; první číslovaná strana bývá obvykle ta s obsahem.

Písmo se doporučuje dvanáctibodové (12 pt) se standardní vzdáleností mezi řádky (pokud píšete ve Wordu nebo podobném programu, odpovídá tomu řádkování 1,5; v \TeX u není potřeba nic přepínat). Pro běžný text používejte vzpřímené patkové písmo. Text matematických vět se obvykle tiskne pro zdůraznění skloněným (slanted) písmem, není-li k dispozici, může být zastoupeno kurzívou.

Primárně je doporučován jednostranný tisk (příliš tenkou práci lze obtížně svázat). Delší práce je lepší tisknout oboustranně a přizpůsobit tomu velikosti okrajů: 40 mm má vždy *vnitřní* okraj. Rub titulního listu zůstává nepotištěný.

Zkratky použité v textu musí být vysvětleny vždy u prvního výskytu zkratky (v závorce nebo v poznámce pod čarou, jde-li o složitější vysvětlení pojmu či zkratky). Pokud je zkratek více, připojuje se seznam použitých zkratek, včetně jejich vysvětlení a/nebo odkazů na definici.

Delší převzatý text jiného autora je nutné vymežit uvozovkami nebo jinak vyznačit a řádně citovat.

6.2 Jednoduché příklady

Číslo v českém textu obvykle sázíme v matematickém režimu s desetinnou čárkou: $\pi \doteq 3,141\,592\,653\,589$. V matematických textech se považuje za přípustné používat desetinnou tečku (pro lepší odlišení od čárky v roli oddělovače). Numerické výsledky se uvádějí s přiměřeným počtem desetinných míst.

Mezi číslo a jednotku patří úzká mezera: šířka stránky A4 činí 210 mm, což si pamatuje pouze 5 % autorů. Pokud ale údaj slouží jako přívlástek, mezeru vynecháváme: 25mm okraj, 95% interval spolehlivosti.

Rozlišujeme různé druhy pomlček: červeno-černý (krátká pomlčka), strana 16–22 (střední), 45 – 44 (matematické minus), a toto je — jak se asi dalo čekat — vložená věta ohraňčená dlouhými pomlčkami.

V českém textu se používají „české“ uvozovky, nikoliv “anglické”.

Na některých místech je potřeba zabránit lámání řádku (v \TeX u značíme vlnovkou): u~předložek (neslabičných, nebo obecně jednopísmenných), vrchol~ v , před k ~kroky, a~proto, . . . obecně kdekoliv, kde by při rozlomení čtenář „škobrt-nul“.

6.3 Matematické vzorce a výrazy

Proměnné sázíme kurzívou (to \TeX v matematickém módu dělá sám, ale nezapomínejte na to v okolním textu a také si matematický mód zapněte). Názvy funkcí sázíme vzpřímeně. Tedy například: $\text{var}(X) = \text{E } X^2 - (\text{E } X)^2$.

Zlomky uvnitř odstavce (třeba $\frac{5}{7}$ nebo $\frac{x+y}{2}$) mohou být příliš stísněné, takže je lepší sázet jednoduché zlomky s lomítkem: $5/7$, $(x+y)/2$.

Nechť

$$\mathbb{X} = \begin{pmatrix} \mathbf{x}_1^\top \\ \vdots \\ \mathbf{x}_n^\top \end{pmatrix}.$$

Povšimněme si tečky za maticí. Byť je matematický text vysázen ve specifickém prostředí, stále je gramaticky součástí věty a tudíž je zapotřebí neopomenout patřičná interpunkční znaménka. Výrazy, na které chceme později odkazovat, je vhodné očíslovat:

$$\mathbb{X} = \begin{pmatrix} \mathbf{x}_1^\top \\ \vdots \\ \mathbf{x}_n^\top \end{pmatrix}. \quad (6.1)$$

Výraz (6.1) definuje matici \mathbb{X} . Pro lepší čitelnost a přehlednost textu je vhodné číslovat pouze ty výrazy, na které se autor někde v další části textu odkazuje. To jest, nečíslujte automaticky všechny výrazy vysázené některým z matematických prostředí.

Zarovnání vzorců do několika sloupečků:

$$\begin{aligned} S(t) &= \text{P}(T > t), & t > 0 & \quad (\text{zprava spojitá}), \\ F(t) &= \text{P}(T \leq t), & t > 0 & \quad (\text{zprava spojitá}). \end{aligned}$$

Dva vzorce se spojovníkem:

$$\left. \begin{aligned} S(t) &= \text{P}(T > t) \\ F(t) &= \text{P}(T \leq t) \end{aligned} \right\} \quad t > 0 \quad (\text{zprava spojité}). \quad (6.2)$$

Dva centrované nečíslované vzorce:

$$\begin{aligned} \mathbf{Y} &= \mathbb{X}\boldsymbol{\beta} + \boldsymbol{\varepsilon}, \\ \mathbb{X} &= \begin{pmatrix} 1 & \mathbf{x}_1^\top \\ \vdots & \vdots \\ 1 & \mathbf{x}_n^\top \end{pmatrix}. \end{aligned}$$

Dva centrované číslované vzorce:

$$\mathbf{Y} = \mathbb{X}\boldsymbol{\beta} + \boldsymbol{\varepsilon}, \quad (6.3)$$

$$\mathbb{X} = \begin{pmatrix} 1 & \mathbf{x}_1^\top \\ \vdots & \vdots \\ 1 & \mathbf{x}_n^\top \end{pmatrix}. \quad (6.4)$$

Definice rozdělená na dva případy:

$$P_{r-j} = \begin{cases} 0, & \text{je-li } r-j \text{ liché,} \\ r! (-1)^{(r-j)/2}, & \text{je-li } r-j \text{ sudé.} \end{cases}$$

Všimněte si použití interpunkce v této konstrukci. Čárky a tečky se dávají na místa, kam podle jazykových pravidel patří.

$$\begin{aligned} x &= y_1 - y_2 + y_3 - y_5 + y_8 - \cdots = && \text{z (6.3)} \\ &= y' \circ y^* = && \text{podle (6.4)} \\ &= y(0)y' && \text{z Axiomu 1.} \end{aligned} \quad (6.5)$$

Dva zarovnané vzorce nečíslované:

$$\begin{aligned} L(\boldsymbol{\theta}) &= \prod_{i=1}^n f_i(y_i; \boldsymbol{\theta}), \\ \ell(\boldsymbol{\theta}) &= \log\{L(\boldsymbol{\theta})\} = \sum_{i=1}^n \log\{f_i(y_i; \boldsymbol{\theta})\}. \end{aligned}$$

Dva zarovnané vzorce, první číslovaný:

$$\begin{aligned} L(\boldsymbol{\theta}) &= \prod_{i=1}^n f_i(y_i; \boldsymbol{\theta}), && (6.6) \\ \ell(\boldsymbol{\theta}) &= \log\{L(\boldsymbol{\theta})\} = \sum_{i=1}^n \log\{f_i(y_i; \boldsymbol{\theta})\}. \end{aligned}$$

Vzorec na dva řádky, první řádek zarovnaný vlevo, druhý vpravo, nečíslovaný:

$$\begin{aligned} \ell(\mu, \sigma^2) &= \log\{L(\mu, \sigma^2)\} = \sum_{i=1}^n \log\{f_i(y_i; \mu, \sigma^2)\} = \\ &= -\frac{n}{2} \log(2\pi\sigma^2) - \frac{1}{2\sigma^2} \sum_{i=1}^n (y_i - \mu)^2. \end{aligned}$$

Vzorec na dva řádky, zarovnaný na =, číslovaný uprostřed:

$$\begin{aligned} \ell(\mu, \sigma^2) &= \log\{L(\mu, \sigma^2)\} = \sum_{i=1}^n \log\{f(y_i; \mu, \sigma^2)\} = \\ &= -\frac{n}{2} \log(2\pi\sigma^2) - \frac{1}{2\sigma^2} \sum_{i=1}^n (y_i - \mu)^2. \end{aligned} \quad (6.7)$$

6.4 Definice, věty, důkazy, . . .

Konstrukce typu definice, věta, důkaz, příklad, . . . je vhodné odlišit od okolního textu a případně též číslovat s možností použití křížových odkazů. Pro každý typ těchto konstrukcí je vhodné mít v souboru s makry (`makra.tex`) nadefinované jedno prostředí, které zajistí jak vizuální odlišení od okolního textu, tak automatické číslování s možností křížově odkazovat.

Definícia 11. *Nechť náhodné veličiny X_1, \dots, X_n jsou definovány na témž pravděpodobnostním prostoru (Ω, \mathcal{A}, P) . Pak vektor $\mathbf{X} = (X_1, \dots, X_n)^\top$ nazveme náhodným vektorem.*

Definícia 12 (náhodný vektor). *Nechť náhodné veličiny X_1, \dots, X_n jsou definovány na témž pravděpodobnostním prostoru (Ω, \mathcal{A}, P) . Pak vektor $\mathbf{X} = (X_1, \dots, X_n)^\top$ nazveme náhodným vektorem.* ■

Definice 11 ukazuje použití prostředí pro sazbu definice bez titulku, definice 12 ukazuje použití prostředí pro sazbu definice s titulkem.

Věta 5. *Náhodný vektor \mathbf{X} je měřitelné zobrazení prostoru (Ω, \mathcal{A}, P) do $(\mathbb{R}_n, \mathcal{B}_n)$.*

Lemma 6 (Anděl, 2007, str. 29). *Náhodný vektor \mathbf{X} je měřitelné zobrazení prostoru (Ω, \mathcal{A}, P) do $(\mathbb{R}_n, \mathcal{B}_n)$.*

Dôkaz. Jednotlivé kroky důkazu jsou podrobně popsány v práci Anděl (2007, str. 29). □

Věta 5 ukazuje použití prostředí pro sazbu matematické věty bez titulku, lemma 6 ukazuje použití prostředí pro sazbu matematické věty s titulkem. Lemmata byla zavedena v hlavním souboru tak, že sdílejí číslování s větami.

7. Odkazy na literaturu

Odkazy na literaturu vytváříme nejlépe pomocí příkazů `\citet`, `\citep` atp. (viz L^AT_EXový balíček `natbib`) a následného použití BibT_EXu. V matematickém textu obvykle odkazujeme stylem „Jméno autora/autorů (rok vydání)“, resp. „Jméno autora/autorů [číslo odkazu]“. V českém/slovenském textu je potřeba se navíc vypořádat s nutností skloňovat jméno autora, respektive přechylovat jméno autorky. Je potřeba mít na paměti, že standardní příkazy `\citet`, `\citep` produkují referenci se jménem autora/autorů v prvním pádě a jména autorek jsou nepřechýlena.

Pokud nepoužíváme bibT_EX, řídíme se normou ISO 690 a zvyklostmi oboru. Jména časopisů lze uvádět zkráceně, ale pouze v kodifikované podobě.

7.1 Několik ukázek

Mezi nejvíce citované statistické články patří práce Kaplana a Meiera a Coxe (Kaplan a Meier, 1958; Cox, 1972). Student (1908) napsal článek o t-testu.

Prof. Anděl je autorem učebnice matematické statistiky (viz Anděl, 1998). Teorii odhadu se věnuje práce Lehmann a Casella (1998). V případě odkazů na specifickou informaci (definice, důkaz, ...) uvedenou v knize bývá užitečné uvést specificky číslo kapitoly, číslo věty atp. obsahující požadovanou informaci, např. viz Anděl (2007, Věta 4.22) nebo (viz Anděl, 2007, Věta 4.22).

Mnoho článků je výsledkem spolupráce celé řady osob. Při odkazování v textu na článek se třemi autory obvykle při prvním výskytu uvedeme plný seznam: Dempster, Laird a Rubin (1977) představili koncept EM algoritmu. Respektive: Koncept EM algoritmu byl představen v práci Dempstera, Lairdové a Rubina (Dempster, Laird a Rubin, 1977). Při každém dalším výskytu již používáme zkrácenou verzi: Dempster a kol. (1977) nabízejí též několik příkladů použití EM algoritmu. Respektive: Několik příkladů použití EM algoritmu lze nalézt též v práci Dempstera a kol. (Dempster a kol., 1977).

U článku s více než třemi autory odkazujeme vždy zkrácenou formou: První výsledky projektu ACCEPT jsou uvedeny v práci Genbergové a kol. (Genberg a kol., 2008). V textu *nenapíšeme*: První výsledky projektu ACCEPT jsou uvedeny v práci Genberg, Kulich, Kawichai, Modiba, Chingono, Kilonzo, Richter, Pettifor, Sweat a Celentano (2008).

8. Tabulky, obrázky, programy

Používání tabulek a grafů v odborném textu má některá společná pravidla a některá specifická. Tabulky a grafy neuvádíme přímo do textu, ale umístíme je buď na samostatné stránky nebo na vyhrazené místo v horní nebo dolní části běžných stránek. L^AT_EX se o umístění plovoucích grafů a tabulek postará automaticky.

Každý graf a tabulku očíslovujeme a umístíme pod ně legendu. Legenda má popisovat obsah grafu či tabulky tak podrobně, aby jim čtenář rozuměl bez důkladného studování textu práce.

Na každou tabulku a graf musí být v textu odkaz pomocí jejich čísla. Na příslušném místě textu pak shrneme ty nejdůležitější závěry, které lze z tabulky či grafu učinit. Text by měl být čitelný a srozumitelný i bez prohlížení tabulek a grafů a tabulky a grafy by měly být srozumitelné i bez podrobné četby textu.

Na tabulky a grafy odkazujeme pokud možno nepřímo v průběhu běžného toku textu; místo „*Tabulka 8.1 ukazuje, že muži jsou v průměru o 9,9 kg těžší než ženy*“ raději napíšeme „*Muži jsou o 9,9 kg těžší než ženy (viz Tabulka 8.1)*“.

8.1 Tabulky

U **tabulek** se doporučuje dodržovat následující pravidla:

- Vyhýbat se svislým linkám. Silnějšími vodorovnými linkami oddělit tabulku od okolního textu včetně legendy, slabšími vodorovnými linkami oddělovat záhlaví sloupců od těla tabulky a jednotlivé části tabulky mezi sebou. V L^AT_EXu tuto podobu tabulek implementuje balík `booktabs`. Chceme-li výrazněji oddělit některé sloupce od jiných, vložíme mezi ně větší mezeru.
- Neměnit typ, formát a význam obsahu políček v tomtéž sloupci (není dobré do téhož sloupce zapisovat tu průměr, onde procenta).
- Neopakovat tentýž obsah políček mnohokrát za sebou. Máme-li sloupec *Rozptyl*, který v prvních deseti řádcích obsahuje hodnotu 0,5 a v druhých deseti řádcích hodnotu 1,5, pak tento sloupec raději zrušíme a vyřešíme to jinak. Například můžeme tabulku rozdělit na dvě nebo do ní vložit popisné řádky, které informují o nějaké proměnné hodnotě opakující se v následujícím oddíle tabulky (např. „*Rozptyl = 0,5*“ a níže „*Rozptyl = 1,5*“).

Efekt	Odhad	Směrod. chyba ^a	P-hodnota
Abs. člen	−10,01	1,01	—
Pohlaví (muž)	9,89	5,98	0,098
Výška (cm)	0,78	0,12	< 0,001

Pozn: ^a Směrodatná chyba odhadu metodou Monte Carlo.

Tabulka 8.1: Maximálně věrohodné odhady v modelu M.

- Čísla v tabulce zarovnávat na desetinnou čárku.
- V tabulce je někdy potřebné používat zkratky, které se jinde nevyskytují. Tyto zkratky můžeme vysvětlit v legendě nebo v poznámkách pod tabulkou. Poznámky pod tabulkou můžeme využít i k podrobnějšímu vysvětlení významu některých sloupců nebo hodnot.

8.2 Obrázky

Několik rad týkajících se obrázků a grafů.

- Graf by měl být vytvořen ve velikosti, v níž bude použit v práci. Zmenšení příliš velkého grafu vede ke špatné čitelnosti popisků.
- Osy grafu musí být řádně popsány ve stejném jazyce, v jakém je psána práce (absenci diakritiky lze tolerovat). Kreslíme-li graf hmotnosti proti výšce, nenecháme na nich popisky **ht** a **wt**, ale osy popíšeme *Výška [cm]* a *Hmotnost [kg]*. Kreslíme-li graf funkce $h(x)$, popíšeme osy x a $h(x)$. Každá osa musí mít jasně určenou škálu.
- Chceme-li na dvourozměrném grafu vyznačit velké množství bodů, dáme pozor, aby se neslily do jednolité černé tmy. Je-li bodů mnoho, zmenšíme velikost symbolu, kterým je vykresluje, anebo vybereme jen malou část bodů, kterou do grafu zaneseme. Grafy, které obsahují tisíce bodů, dělají problémy hlavně v elektronických dokumentech, protože výrazně zvětšují velikost souborů.
- Budeme-li práci tisknout černobíle, vyhneme se používání barev. Čáry rozlišujeme typem (plná, tečkovaná, čerchovaná, ...), plochy dostatečně rozdílnými intenzitami šedé nebo šrafováním. Význam jednotlivých typů čar a ploch vysvětlíme buď v textové legendě ke grafu anebo v grafické legendě, která je přímo součástí obrázku.
- Vyhýbejte se bitmapovým obrázkům o nízkém rozlišení a zejména JPEGům (zuby a kompresní artefakty nevypadají na papíře pěkně). Lepší je vytvářet obrázky vektorově a vložit do textu jako PDF.

8.3 Programy

Algoritmy, výpisy programů a popis interakce s programy je vhodné odlišit od ostatního textu. Jednou z možností je použití L^AT_EXového balíčku **fancyvrb** (fancy verbatim), pomocí něhož je v souboru **makra.tex** nadefinováno prostředí **code**. Pomocí něho lze vytvořit např. následující ukázky.

```
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt$prumer
[1] 158.90
```

Menší písmo:

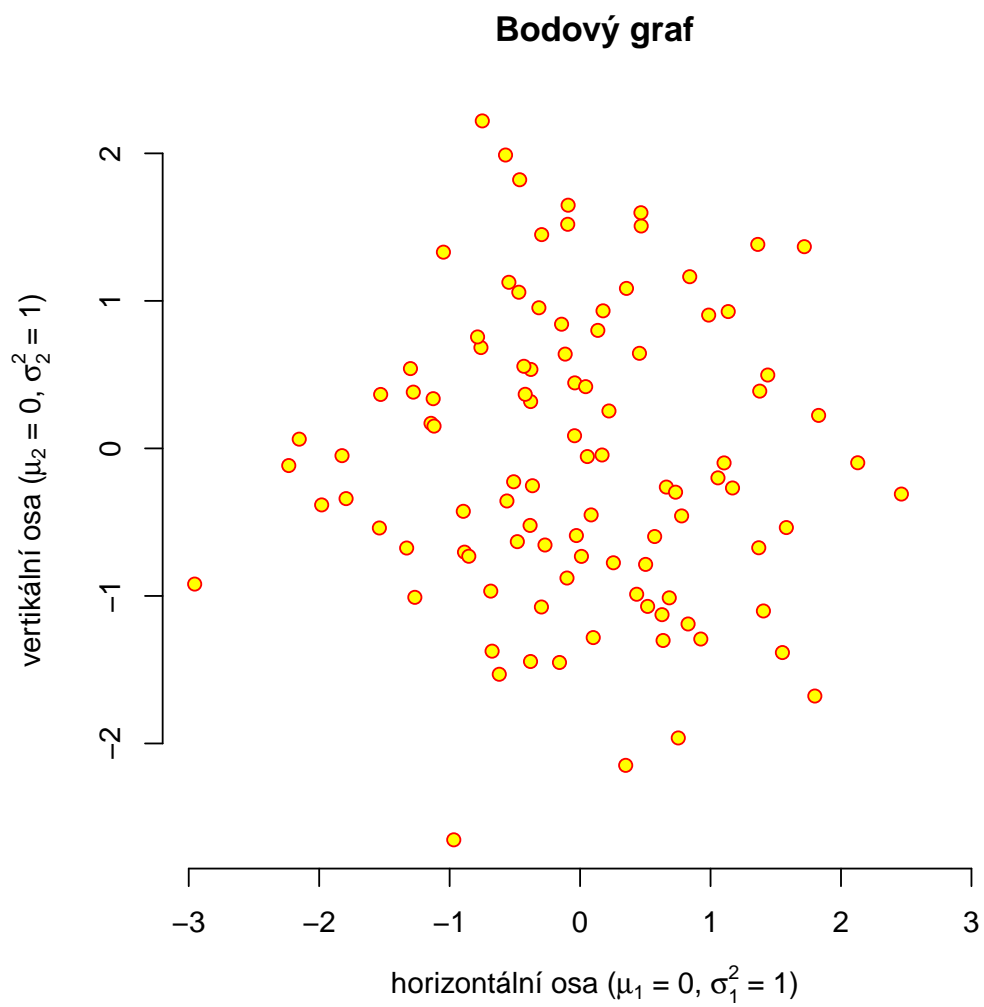
```
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt$prumer
[1] 158.90
```

Bez rámečku:

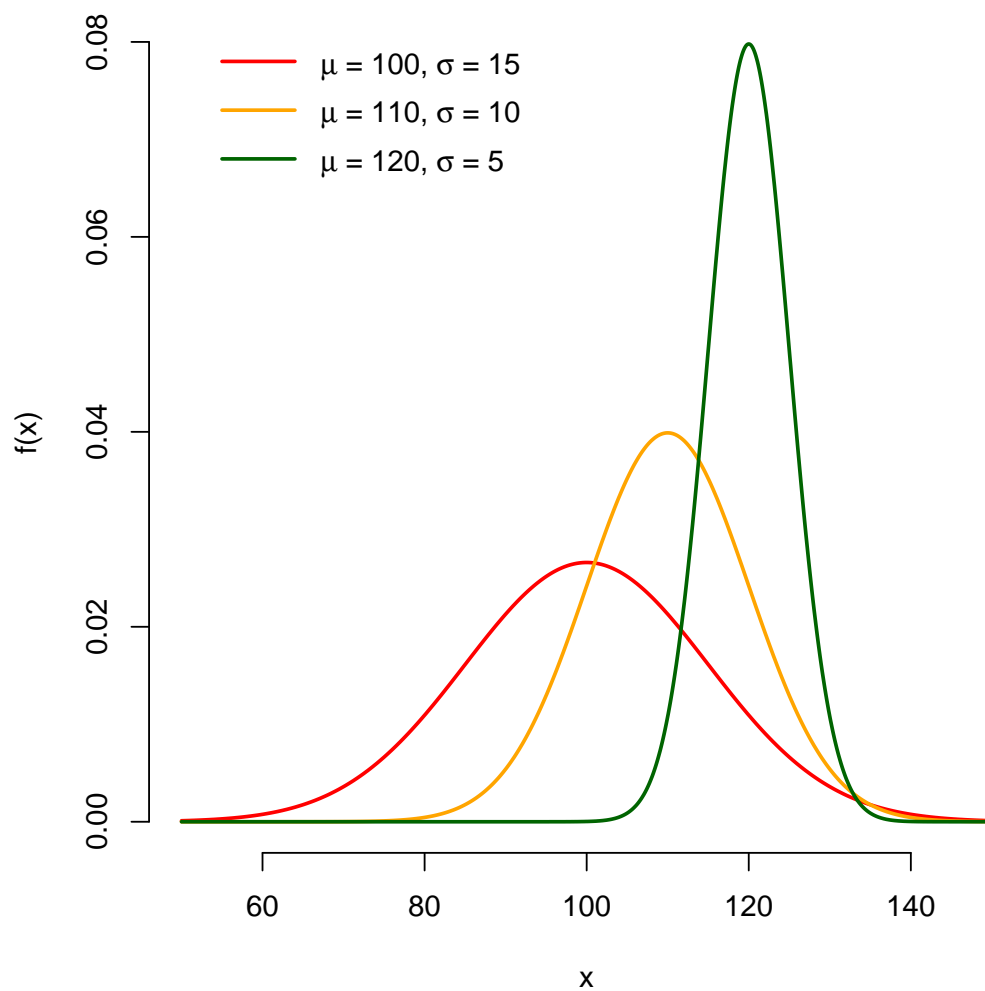
```
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt$prumer
[1] 158.90
```

Užší rámeček:

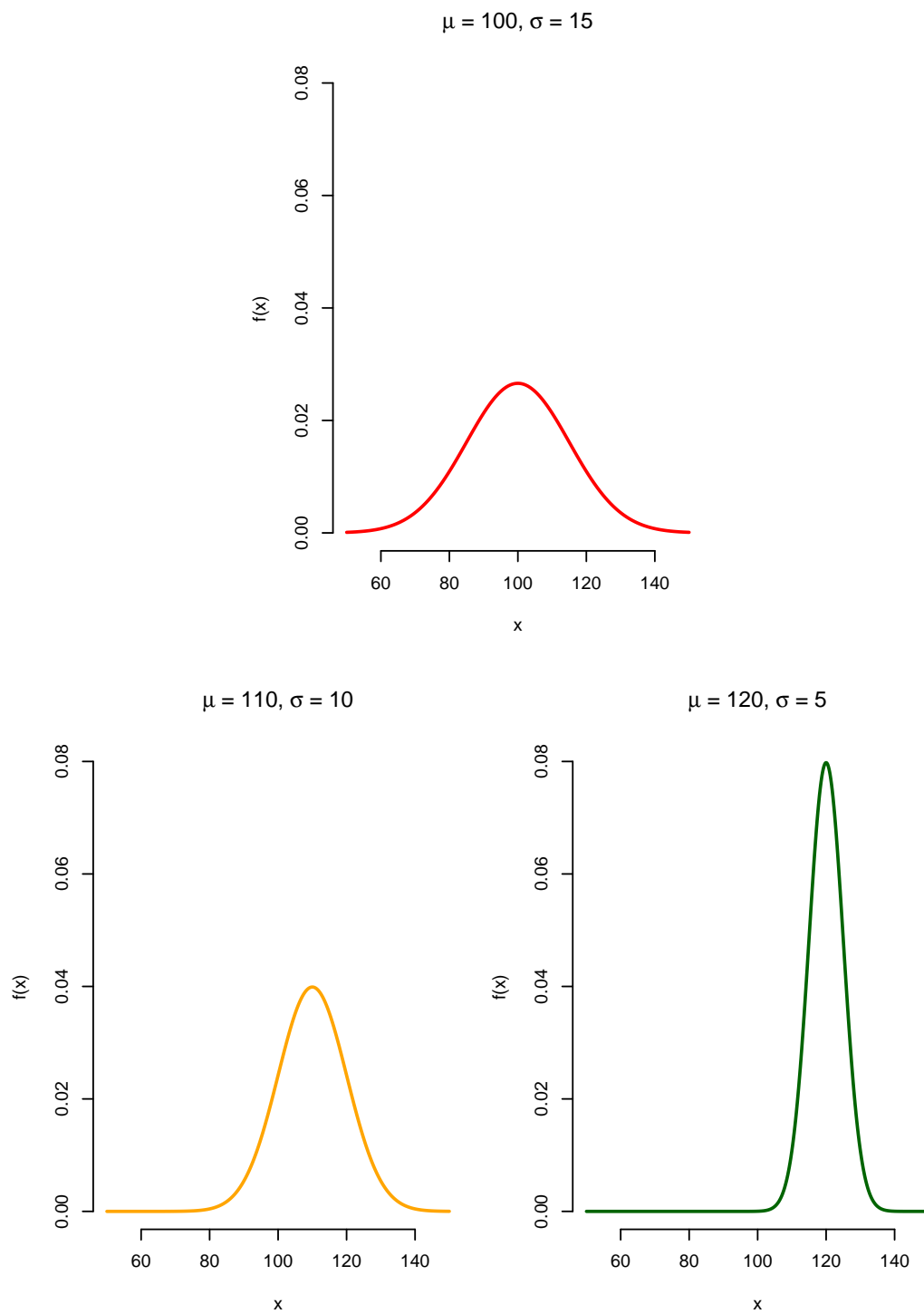
```
> mean(x)
[1] 158.90
> objekt$prumer
[1] 158.90
```


Obr. 8.1: Náhodný výběr z rozdělení $\mathcal{N}_2(\mathbf{0}, I)$.

Obr. 8.2: Hustoty několika normálních rozdělení.

Obr. 8.3: Hustoty několika normálních rozdělení.

Závěr

Seznam použité literatury

- ANDĚL, J. (1998). *Statistické metody*. Druhé přepracované vydání. Matfyzpress, Praha. ISBN 80-85863-27-8.
- ANDĚL, J. (2007). *Základy matematické statistiky*. Druhé opravené vydání. Matfyzpress, Praha. ISBN 80-7378-001-1.
- AUBER, D., DELEST, M., DOMENGER, J.-P. a DULUCQ, S. (2006). Efficient drawing of rna secondary structure. *Journal of Graph Algorithms and Applications*, **10**(2), 329–351. URL <http://eudml.org/doc/55423>.
- COX, D. R. (1972). Regression models and life-tables (with Discussion). *Journal of the Royal Statistical Society, Series B*, **34**(2), 187–220.
- DEMAINE, E. D., MOZES, S., ROSSMAN, B. a WEIMANN, O. (2009). An optimal decomposition algorithm for tree edit distance. *ACM Trans. Algorithms*, **6**(1), 2:1–2:19. ISSN 1549-6325. doi: 10.1145/1644015.1644017. URL <http://doi.acm.org/10.1145/1644015.1644017>.
- DEMPSTER, A. P., LAIRD, N. M. a RUBIN, D. B. (1977). Maximum likelihood from incomplete data via the EM algorithm. *Journal of the Royal Statistical Society, Series B*, **39**(1), 1–38.
- DULUCQ, S. a TOUZET, H. (2003). *Combinatorial Pattern Matching: 14th Annual Symposium, CPM 2003 Morelia, Michoacán, Mexico, June 25–27, 2003 Proceedings*, chapter Analysis of Tree Edit Distance Algorithms, pages 83–95. Springer Berlin Heidelberg, Berlin, Heidelberg. ISBN 978-3-540-44888-4. doi: 10.1007/3-540-44888-8_7. URL http://dx.doi.org/10.1007/3-540-44888-8_7.
- GENBERG, B. L., KULICH, M., KAWICHAJ, S., MODIBA, P., CHINGONO, A., KILONZO, G. P., RICHTER, L., PETTIFOR, A., SWEAT, M. a CELENTANO, D. D. (2008). HIV risk behaviors in sub-Saharan Africa and Northern Thailand: Baseline behavioral data from project Accept. *Journal of Acquired Immune Deficiency Syndrome*, **49**, 309–319.
- KAPLAN, E. L. a MEIER, P. (1958). Nonparametric estimation from incomplete observations. *Journal of the American Statistical Association*, **53**(282), 457–481.
- KLEIN, P. N. (1998). Computing the edit-distance between unrooted ordered trees. In *Proceedings of the 6th Annual European Symposium on Algorithms, ESA '98*, pages 91–102, London, UK, UK, 1998. Springer-Verlag. ISBN 3-540-64848-8. URL <http://dl.acm.org/citation.cfm?id=647908.740125>.
- LEHMANN, E. L. a CASELLA, G. (1998). *Theory of Point Estimation*. Second Edition. Springer-Verlag, New York. ISBN 0-387-98502-6.
- PAWLIK, M. a AUGSTEN, N. (2011). Rted: A robust algorithm for the tree edit distance. *Proc. VLDB Endow.*, **5**(4), 334–345. ISSN 2150-8097. doi: 10.14778/2095686.2095692. URL <http://dx.doi.org/10.14778/2095686.2095692>.

- STUDENT (1908). On the probable error of the mean. *Biometrika*, **6**, 1–25.
- TAI, K.-C. (1979). The tree-to-tree correction problem. *J. ACM*, **26**(3), 422–433. ISSN 0004-5411. doi: 10.1145/322139.322143. URL <http://doi.acm.org/10.1145/322139.322143>.
- ZHANG, K. a SHASHA, D. (1989). Simple fast algorithms for the editing distance between trees and related problems. *SIAM Journal on Computing*, **18**(6), 1245 – 1262.

Zoznam obrázkov

1.1	Circular Feynman - kruhova reprezentacia sekundarnej struktury .	5
1.2	Strukturalne motivy v RNA	6
1.3	Varianty reprezentacie vrcholov	6
2.1	Circular Feynman - kruhova reprezentacia sekundarnej struktury .	9
2.2	Strukturalne motivy v RNA	10
3.1	Ukazky TED operacii	11
3.2	Rekurzivny vzorec pre vypocet tree-edit-distance	12
3.3	Celkova dekompozicia pomocou LRH strategii	16
4.1	Stem a loop v molekule	20
8.1	Náhodný výběr z rozdělení $\mathcal{N}_2(\mathbf{0}, I)$	32
8.2	Hustoty několika normálních rozdělení.	33
8.3	Hustoty několika normálních rozdělení.	34

Zoznam tabuliek

8.1	Maximálně věrohodné odhady v modelu M.	29
-----	--	----

Seznam použitých zkratek

Přílohy